

Het vertrouwen herstellen

 Patrick Stouthuysen

Redactielid

Wie beweert dat de politiek sinds 24 november 1991 heeft stilgezeten, liegt. Er werden heel wat inspanningen geleverd om het politieke bedrijf doorzichtiger en meer democratisch te maken. De lijst van realisaties is indrukwekkend. Een greep: het verbod op de financiële steun van bedrijven aan politieke partijen, de wet op de partijfinanciering, de beperking van de verkiezingsuitgaven, de afschaffing van het dubbelmandaat, de invoering van legislatuurregering en -parlement, de bestrijding van het parlementair absentisme door de vergoedingen afhankelijk maken van de aanwezigheden, de wettelijke regeling voor het fiscaal regime van parlementsliden, de afslanking van de kabinetten, de vermindering van het aantal ministers, de wet op de openbaarheid van bestuur, het spreekrecht voor ambtenaren, de invoering van ombudsdiensten, de openbaarheid van de parlementaire discussies in de commissies, de invoering van de gemeentelijke referenda, de parlementaire controle op de politie- en inlichtingendiensten.

Bovendien liggen er voorstellen en ontwerpen ter tafel met betrekking tot de verdediging van de vrije nieuwsgaring, de democratisering van de provincies, de neerlegging van de vermogensstaat en de bekendmaking van de lijst van mandaten, de hervorming van de parlementaire onschendbaarheid, de ministeriële verantwoordelijkheid, de hervorming van het Hoog Comité van Toezicht en de depolitisering van het gerecht en de Raad van State. En dan hebben we het nog niet over het ontwerp-Franchimont omtrent de grondige hervorming van het gerecht. Nogmaals: beweren dat er sinds de moeder van alle zwarte zondagen niets is gebeurd, getuigt van gebrek aan kennis of van verregaande kwaadwilligheid. Anderzijds: wie denkt dat men het vertrouwen van de bevolking in de instellingen louter en alleen op basis van beleidsmaatregelen kan her-

stellen, neemt zijn wensen voor werkelijkheid.

Uit de literatuur weten we dat het overleven van een politiek systeem te maken heeft met daadkracht en vertrouwen. Enerzijds gaat het erom of het systeem in staat is een beleid te voeren dat aan de problemen tegemoet komt. Anderzijds gaat het om de mate waarin mensen vertrouwen stellen in de concrete gezagsdragers, de instellingen en de spelregels die worden gehanteerd. Van die twee is vertrouwen het belangrijkste. Mensen evalueren de daadkracht op een zeer subjectieve manier, in functie van het vertrouwen dat ze in het systeem stellen. Waar geen vertrouwen heerst, wordt elk beleid als falend ervaren. Dat verklaart waarom mensen vandaag zo weinig onder de indruk zijn van de hervormingen die hierboven werden beschreven. Dat verklaart ook waarom zo sceptisch wordt gereageerd op reële verwezenlijkingen, zoals de geslaagde staatshervorming of het realiseren van een aantal van de Maastricht-normen.

Het gaat er dus eerst en vooral om dat vertrouwen te herstellen. Sociaal-democraten hantieren een rationalistisch mensbeeld. Dat is soms een handicap. Ze gaan ervan uit dat het mogelijk is mensen te overtuigen, op basis van redelijke argumenten en concrete beleidsresultaten. Dat getuigt uiteraard van een nobele instelling. Het betekent alleszins dat je je medeburgers ernstig neemt en niet met slogans of holle retoriek probeert te beduvelen. Sociaal-democraten hangen het beginsel aan dat je sommige mensen soms om de kan tuin leiden, maar niet iedereen de hele tijd. Ze veronderstellen dan ook dat de burger het beleid zal beoordelen, niet op basis van mooie woorden en grote gebaren, maar aan de hand van de resultaten op het terrein. Die nuchtere wijsheden zouden ongetwijfeld gelden in een wereld bestaande uit sociaal-democraten. Ze gelden evenwel niet hier en nu, zeker niet in de

crisis die we vandaag doormaken.

Dat het Belgische politieke bestel op zijn grondvesten daverd, is duidelijk. De vergelijking met de Italiaanse crisis is terecht. Een stabiel systeem tendeert, zelfs na een grote schok, terug naar een evenwichtstoestand. In een instabiel systeem kan zelfs een kleine schok een steeds grotere escalatie op gang brengen. Dat was zo in Italië bij het begin van de jaren negentig, dat is vandaag zo in België. De oorzaken van die politieke crisis liggen niet in de affaire-Dutroux en de daaropvolgende schandalen. Het is precies omgekeerd. Die affaires hebben zo'n maatschappelijke schokgolf kunnen teweegbrengen, omdat het politiek systeem fundamenteel uit evenwicht is. Hopen dat het allemaal wel weer overwaait, dat het een kwestie is van het hoofd koel houden totdat de gemoederen weer bedaren, is dan ook een gevaarlijke misvatting.

Het woord crisis komt van het Griekse 'krinein', dat als 'oordelen' of 'scheiding maken' kan worden vertaald. Dat is waar het vandaag om gaat. De politieke elite moet een oordeel uitspreken over het verleden en een duidelijke streep trekken onder wat is geweest. Dat moet met enige rituelen gepaard gaan. Wie vandaag geloofwaardig een nieuwe start wil nemen, zal eerst symbolisch met het verleden moeten breken. Anders worden zelfs de meest verregaande hervormingen weggehoond. In die zin verdient het initiatief van kamervoorzitter Langendries alle steun. Het idee om, los van de opdeling tussen regering en oppositie, samen te gaan zitten en met een open geest over de toekomst van de democratie te willen nadenken, is uitstekend. Dat geeft aan dat men de problemen ernstig neemt, dat men op zo'n moment afstand kan nemen van de enge partijbelangen. Het zou mooi zijn moest het overleg culminereren in een pact over een gevoelig onderwerp als de afschaffing van de politieke benoemingen. Dat pact kan dan met het nodige ceremonieel door alle partijvoorzitters worden ondertekend. Zo'n symbolische breuk kan duidelijkheid scheppen en, waarom niet, een nieuw begin inluiden.

Symboliek is nodig, maar is, uiteraard, niet alles. Het gaat natuurlijk ook om de daden die worden gesteld, om de mate waarin het beleid

de problemen van de mensen daadwerkelijk aanpakt. Wat deze crisis ook weer heeft aangetoond, is dat de publieke en de politieke agenda's vaak nauwelijks tot niet op elkaar zijn afgestemd. Wat de politieke elite bezighoudt, is niet waar de mensen van wakker liggen. Dat vraagt om zelfkritiek. Het politieke bedrijf is de laatste decennia een stuk professioneler, maar ook technocratischer geworden. Dat heeft voor een deel te maken met het complexer worden van de materies: de problemen zijn ingewikkelder, de staatshervorming en de Europese eenmaking hebben nieuwe beleidsniveaus in het leven geroepen. Dat heeft ook te maken met het politieke personeel dat de instellingen bevolkt.

De politieke wereld is vandaag veel meer in zichzelf gekeerd. Er worden vooral experts gerecruteerd, die op jonge leeftijd en zonder veel andere beroeps- of levenservaring in de politiek stappen. Van de universiteit gaan ze naar studiediensten of kabinetten en zo naar parlement of regering. Het nieuwe politieke personeel bestaat voor een belangrijk deel uit technocraten, die over zeer veel gespecialiseerde kennis en vaardigheden beschikken en die zich wat dossierkennis betreft mogelijk gunstig van hun voorgangers onderscheiden. Het zijn ongetwijfeld harde werkers, die zich van de ene vergadering naar de andere voortslepen en die vaak onmenselijk lange uren kloppen. Hun klankbord bestaat evenwel vooral uit andere experts, uit Wetstraat-journalisten en politieke insiders. Hun contact met buitenstaanders, met gewone burgers is erg beperkt.

Misschien verklaart dat sociale isolement de botte stijl waarmee nogal wat gezagsdragers vandaag het publiek tegemoet treden. Hun wereld staat zo ver van die van de burgers, dat behoorlijk communiceren haast onmogelijk wordt. De nieuwe technocraten verliezen gemakkelijk hun geduld of verschuilen zich achter jargon en stadhuiswoorden. Dat politiek vandaag ingewikkeld is, dat er geen simpele oplossingen bestaan en dat een volkse stijl geen beter beleid garandeert, staat buiten kijf. Niettemin hebben die burgers gelijk die zich ergeren aan "het rond de pot draaien", aan het stereotype gebekvecht tussen regering en oppositie over punten en komma's,

aan de excellenties die zich hooghartig achter de complexiteit en de techniciteit van dossiers verstoppen, om geen echt gesprek te moeten voeren. Het vertrouwen in de instellingen staat op het spel. De gezagsdragers die vandaag die instellingen belichamen, kunnen zich daar maar beter van bewust zijn.